

**МІЖПРЕДМЕТНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ІНФОРМАТИКИ – ДОДАТКОВА
МОЖЛИВІСТЬ У ДУХОВНО-МОРАЛЬНОМУ ВИХОВАННІ УЧНІВ**

У статті обґрунтовано необхідність активізації духовно-морального виховання учнів на сучасному етапі розвитку України, коли держава проводить реформи у сфері освіти; розкрито можливості сучасного вчителя інформатики в духовно-моральному вихованні учнів при використанні міжпредметного потенціалу інформатики.

Ключові слова: духовно-моральне виховання, сучасний учитель інформатики, міжпредметний потенціал інформатики, форми інформації.

Система освіти України перебуває в стані реформування. Цей процес є прямим наслідком історичних змін, що відбулися в нашій Батьківщині за два останніх десятиріччя, та технократичних змін у світі, пов'язаних із загальною комп'ютеризацією.

Згідно із Законом України “Про освіту” (1991, 1996), одними з основних принципів є “гуманізм, демократизм, пріоритетність загальнолюдських духовних цінностей”. Закон встановлює, “що Україна визначає освіту пріоритетною сферою соціально-економічного, духовного та культурного розвитку суспільства” [4].

А головна мета Державної національної програми “Освіта” (“Україна ХХІ століття”) – “визначення стратегії розвитку освіти в Україні на найближчі роки та перспективу ХХІ століття, створення життєздатної системи безперервного навчання та виховання для досягнення високих освітніх рівнів, забезпечення можливостей постійного духовного самовдосконалення особистості, формування інтелектуального та культурного потенціалу як найвищої цінності нації” [3].

Тобто у сфері освіти основний шлях реформування освіти – “подолання девальвації загальнолюдських гуманістичних цінностей” [3], тому повинна здійснюватися кропітка праця з відродження та зміцнення не тільки інтелектуального, а й духовного потенціалу нашої країни.

Однак досі однією з проблем, яка вимагає негайного вирішення, є духовно-моральне виховання підростаючого покоління. Постановка цієї проблеми пов'язана з падінням рівня духовного здоров'я в Україні. Причини цього полягають в економічній нестабільності, а головне – у зміні ідеологічних орієнтацій, у появі духовного вакууму через підміни національно-культурних (слов'янських!) цінностей “продуктом” західної комерційної культури (культу грошей, насильства, егоїзму, омани, порнографії тощо). Бездуховність, низька моральність руйнують людину, сім'ю, суспільство, віднімають здорове майбутнє в держави.

Тому останніми роками зростає інтерес до духовно-морального виховання. Аналіз наукових джерел, проведений І.Ю. Кожевніковою [5], дав змогу виявити, що історико-філософські аспекти розвитку духовних і моральних цінностей особистості відображені в концепціях учених: М.О. Бердяєва, В.С. Біблера, Г.В. Вернадського, С.І. Гессена, М.М. Громи-

ко, І.О. Ільїна, В.Н. Лоського, В.В. Розанова, В.А. Розумного, В.С. Соловйова, В.О. Сухомлинського, Д.А. Хомякова.

Педагогічним і психологічним аспектам духовного виховання приділяють серйозну увагу Б.С. Братусь, В.В. Знаков, В.І. Слободчиков [5].

Проблеми духовної сутності людини, динаміки його духовного розвитку представлені в працях педагогів минулих років і сучасності: Ю.П. Азарова, Ш.А. Амонашвілі, Е.Н. Водовозова, І.П. Волкова, В.В. Знакова, І.П. Іванова, Н.Н. Нікітіної, Т.І. Петракової, Т.І. Сущенко та ін. [8; 9; 12].

Незважаючи на всю цінність наявних на сьогодні наукових концепцій, проблема духовно-морального виховання залишається недостатньо розробленою в освітній системі України. Досі не створено державну програму духовно-морального виховання, здійснюються лише перші кроки в науково-теоретичних і методичних підходах до постановки цього напрямку в педагогіці. На жаль, ні підготовка майбутніх учителів інформатики, ні шкільна предметна програма з інформатики не передбачають включення такого напрямку діяльності, як духовне виховання учнів при використанні персональних комп'ютерів (ПК), інтернет-ресурсів, інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ). У зв'язку із цим особливого значення для вчителя інформатики набувають професійна гнучкість, здатність адаптуватися до соціальних змін, готовність до успішного вирішення професійних завдань у нових умовах. Отже, сучасний учитель інформатики може й повинен використовувати можливості своєї дисципліни для реалізації виховних завдань, наприклад, її міжпредметний потенціал, пов'язаний з обробкою різних форм інформації за допомогою персонального комп'ютера (ПК).

Мета статті – розкрити можливості сучасного вчителя інформатики в духовно-моральному вихованні учнів при використанні міжпредметного потенціалу інформатики.

Відомо, що школа – єдиний соціальний інститут, через який проходять усі громадяни України. Цінності особистості, звичайно, в першу чергу формуються в сім'ї. Але найбільш системно, послідовно та глибоко духовно-моральний розвиток і виховання особистості відбуваються у сфері освіти, яка відображає загальні соціально-економічні тенденції, що відбуваються в державі. Тому саме в школі, де зараз здійснюється перехід до гуманно-особистісної педагогіки, має бути зосереджено не тільки інтелектуальне, а й духовне, культурне життя школяра, незважаючи на труднощі, які переживає наша країна.

Оскільки активний розвиток особистості, формування базисних якостей відбувається в шкільні роки, де зараз активно впроваджуються в освітній процес новітні комп'ютерні технології, то *вчителям інформатики необхідно активізувати свою виховну діяльність у стінах школи, яка зараз переживає не найкращі часи.*

У всі віки філософи, мислителі, великі педагоги вказували на важливість “виховання душі”, яка формує характер і долю людини. “Душа, що не має задалегідь встановленої мети, прирікає себе на загибель”, – на-

голошував М. Монтень [7]. “Слід якомога більше дбати про те, щоб мистецтво впроваджувати <...> моральність було поставлено належним чином у школах, щоб школи стали, як їх називають, “майстернями людей”, – зауважував Я.А. Коменський [1]. “Немає такого характеру, який міг би обходитися власними силами та бути цілком наданий самому собі: кожен потребує керівництва з боку понять і максим”, – зазначав А. Шопенгауер [13, т. 2, с. 515]. “Надана самої собі, людина завжди йшла лише шляхом безмежного падіння”, – ці слова належать П.Я. Чаадаєву [13, т. 2, с. 539]. “Наше педагогічне виробництво ніколи не будувалося за технологічною логікою, а завжди за логікою моральної проповіді”, – писав А.С. Макаренко [6, с. 559]. “Віддача духовного багатства – тільки це і є придбання духовного багатства... Праця не тільки там, де людина сіє хліб або садить дерево. Найтонша, найскладніша праця – коли людина приходиться до людини, бачить у її очах, читає між “рядків” її слів заклик про допомогу. Ця праця є вищим ступенем діяльності людського духу”, – зазначав В.О. Сухомлинський [11]. “Підвищення уваги до людини загострило потребу у вивченні соціальної, духовно-моральної природи педагогічної творчості, що здійснюється в ім’я людини”, – акцентувала Т.І. Сущенко [12, с. 148].

У працях К.Д. Ушинського не раз простежується думка про те, що мало мати ясний розум і добре серце, необхідна ще й діяльність [14, т. 2, гл. VIII]. Внутрішнє переконання людини, що визначає її ставлення до дійсності, норми поведінки та діяльності, залежить від принципів людини (“Принципи – загальні керівні положення, що вимагають послідовності дій при різних умовах і обставинах” [10, с. 1072]).

А отже, за будь-яких умов в сучасній Україні вчитель інформатики, якщо йому не байдужа доля нації, не може відступити у виховному процесі від орієнтації на ціннісні відносини, використовуючи арсенал інструментів свого предмета; буде намагатися узгоджувати соціальні норми, загальноприйняті правила з конкретною особистістю учня, від діяльності якої залежить життя суспільства в цілому.

Традиційно вважається, що виховна складова уроку – це прерогатива гуманітарних дисциплін, до яких інформатика не належить: “Інформатика – галузь науки, що вивчає структуру ЕОМ, загальні властивості наукової інформації, а також питання, пов’язані з її збиранням, зберіганням, пошуком, переробкою, перетворенням, поширенням і використанням у різних сферах людської діяльності з використанням обчислювальної техніки” [10, с. 504].

Однак і в предметах, які вважаються “точними”, завжди можна знайти “матеріал” для духовного збагачення учнів. І інформатика не є винятком.

З часів Арістотеля [2, с. 218–224] і до цього дня вирішення проблеми морального вибору є ключовим завданням виховного процесу, особливо зараз, коли спостерігається явище інформаційного перевантаження дітей у зв’язку із загальною комп’ютеризацією та “інтернетизацією”, що вимагає розумного підходу у відборі, використанні й переробці інформації.

Тобто сучасному вчителю інформатики необхідно не просто вчити дітей “шукати інформацію” за допомогою комп’ютера та інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) у всесвітній мережі інтернет, а й “фільтрувати” її, відбракувати шкідливу від корисної. Тобто сприяти правильному вибору учнів при виконанні завдань будь-якого типу, зокрема виховних завдань духовно-морального плану.

Чи може сучасний учитель інформатики, який впроваджує новітні досягнення інформаційних технологій, створювати умови для духовно-морального виховання своїх учнів, використовуючи інструментарій самої дисципліни інформатики? А це персональні комп’ютери (ПК), Інтернет-ресурси, інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ). Тож доцільно розглянути можливості міжпредметного потенціалу інформатики, який пов’язаний з обробкою різних форм інформації (див. рис.) за допомогою персонального комп’ютера (ПК) для духовно-морального виховання учнів.

“Потенціал (від латинського *potentia* – сила) – джерела, можливості, засоби, запаси, які можуть бути приведені в дію, використані для вирішення якого-небудь завдання, досягнення певної мети; можливості окремої особи, суспільства, держави в певній галузі” [10, с. 1058]. Додатковим джерелом можливостей шкільної дисципліни інформатики в духовно-моральному вихованні учнів і є міжпредметний потенціал інформатики.

Новітня дисципліна інформатика, що виникла в середині ХХ ст., яка зміцніла на фундаменті декількох наук з виникненням всесвітньої мережі Інтернет, сама стала для багатьох інших інформаційною “годувальницею”, забезпечуючи “життєздатність” міжпредметних зв’язків.

Шкільна предметна програма з інформатики, яка передбачає вивчення прикладного програмного забезпечення, пов’язаного з обробкою не тільки числової форми інформації, а й текстової, графічної, звукової, комбінованої (див. рис.), дає змогу використовувати міжпредметні зв’язки для духовно-морального виховання учнів. Творчі завдання в *текстовому процесорі* розвивають літературні здібності. Якщо ж при виконанні практичних робіт у текстовому процесорі вчитель запропонує теми, пов’язані з “моделюванням ідеальних образів” (наприклад, моделювання образу випускника ХХІ ст. тощо), вирішенням моральних дилем, то подібна робота може спонукати учнів до самовдосконалення.

Графічні пакети та програми *фотосервісу* можуть розкрити художній, конструкторський або дизайнерський потенціал дітей (це безпосередньо пов’язано з естетичним вихованням, яке є невід’ємною складовою духовно-морального виховання). Створення власних *комп’ютерних презентацій* не тільки вдосконалює школярів як користувачів ПК, які усвідомлено діють (тобто формує їх професійні компетенції), а розвиває інтерес до інших дисциплін, естетичний смак учнів, сприяє формуванню світосприйняття, світовідчуття.

А при *творчому підході* сучасного вчителя інформатики до *формування тем* практичних робіт, самостійних творчих завдань індивідуаль-

ного, групового, колективного характеру (наприклад, “Громадянин України – це... ”); при відповідній постановці основоположного та проблемних питань при проектній діяльності (наприклад, “Чи може культура людини змінити його життя на краще?”), де використовуються персональні комп’ютери (ПК), інтернет-ресурси, інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ), дасть змогу також використовувати міжпредметні зв’язки дисципліни для духовно-морального виховання учнів, сприяє формуванню культури відносин і світогляду. Все це, без сумніву, може розвивати духовне начало в підлітків, перевантажених технологічними новаціями, орієнтувати на ціннісні відносини, морально-етичну поведінку.

Отже, сучасний учитель інформатики, який упроваджує в життя новітні досягнення інформаційних технологій, може виконувати й виховні завдання, зокрема духовно-морального плану.

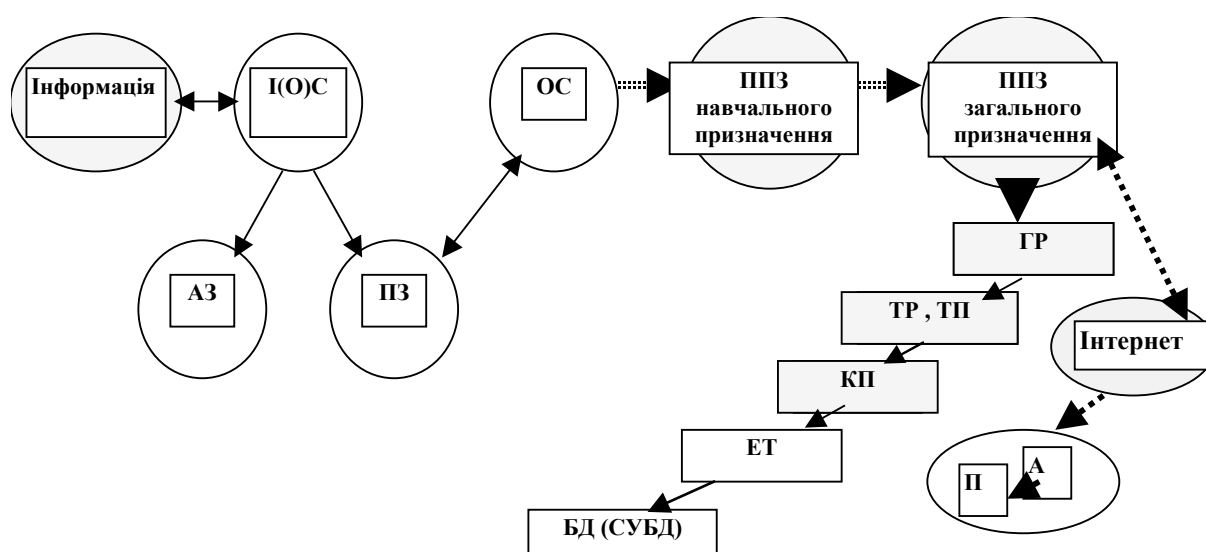

Рис. Структура схема предметної програми з інформатики

Примітка: І(О)С – інформаційна обчислювальна система	ТП – текстовий процесор
АЗ – апаратне забезпечення	КП – комп’ютерні презентації
ПЗ – програмне забезпечення	ЕТ – електронні таблиці
ОС – операційна система	БД – бази даних
ППЗ – прикладне програмне забезпечення	СУБД – системи управління базами даних
ГР – графічний редактор	А – алгоритмізація
ТР – текстовий редактор	П – програмування

Висновки. Одним з головних симптомів занепокоєння у сфері освіти України є вкрай низький рівень духовно-морального виховання підростаючого покоління. Однак аналіз нормативних державних документів з питань духовно-морального виховання свідчить, що ці документи швидше мають декларативний характер, тому що досі не розроблено державну програму духовно-морального виховання, здійснюються лише перші кроки

в науково-теоретичних і методичних підходах до постановки цього напрямку в педагогіці.

Аналіз сучасних наукових досліджень вказує на те, що на сьогодні немає наукових розробок з духовно-морального виховання учнів засобами інформатики.

Оскільки педагогіка покликана вирішувати практичні завдання, поставлені державою, сучасний учитель інформатики повинен орієнтувати учнів на ціннісні установки, встановлювати шляхи й методи формування моральних переконань, почуттів, звичок особистості відповідно до визначених моральними принципами, існуючими в суспільстві, використовуючи інструментарій свого предмета. А *“міжпредметний потенціал інформатики”*, який базується на міжпредметних зв'язках при виконанні завдань з обробки різних форм інформації за допомогою персональних комп'ютерів (ПК), інтернет-ресурсів, інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ), *можна вважати додатковою можливістю в духовно-моральному вихованні учнів.*

Сучасний учитель інформатики може ненав'язливо закладати якийсь “моральний фільтр” у вихованців для усвідомленого вибору корисної інформації та відбракування шкідливої; встановлювати духовні орієнтири.

Творчий підхід учителя може перетворити навчальний проект з інформатики в навчально-виховний, де тема проекту може бути безпосередньо пов'язана з духовно-моральними проблемами. При продуманій постановці основоположного та проблемних питань морального плану буде сприяти активній творчій діяльності учнів з пошуку аргументів “за” та “проти” висунутих гіпотез, вирішення моральних дилем; дасть матеріал для глибоких роздумів, переживань, примушуючи працювати “душу” дитини за заданим учителем духовним вектором; створить умови для духовно-морального зростання учнів як у сьогоденні, так і в майбутньому.

Таким чином, розкрито сутність поняття “міжпредметний потенціал інформатики”, яке пов'язано з вивченням різних форм інформації (текстової, графічної, комбінованої), згідно зі шкільною предметною програмою з інформатики; вчителям інформатики доцільно дотримуватися однієї з найважливіших парадигм сучасної педагогіки, а саме: парадигми духовно-морального виховання учнів, використовуючи арсенал самої дисципліни інформатики, її міжпредметні зв'язки.

Список використаної літератури

1. Библиотека Учителя / Педагогическое наследие. – М. : Педагогика, 1989. – С. 11–106.
2. Богомолов А.С. Античная философия / А.С. Богомолов. – М. : Изд-во Моск. ун-та, 1985. – С. 218–224.
3. Державна національна програма “Освіта” (“Україна ХХІ століття”).
4. Закон України “Про освіту” (1991, 1996).
5. Материалы Омской науч.-практ. конф. / отв. ред. І.В. Волохина, Г.Г. Волощенко, Н.А. Томилов. – Омск, 2007. – С. 70–71.

6. Макаренко А.С. Соч.: в 7 т. / А.С. Макаренко. – М. : Москва, 1957. – Т. 1. – С. 559.
7. Монтень М. “Опыты” / М. Монтень // Избранные произведения : в 3 т. : пер. с фр. – М. : Голос, 1992. – 560 с.
8. Никитина Н.Н. Приемы активизации нравственного развития школьников / Н.Н. Никитина // Классный руководитель. – 2004. – № 4. – С. 49–70.
9. Петракова Т.И. Ценностный потенциал базового образования в духовно-моральном воспитании учеников : монография / Т.И. Петракова ; гл. ред. Р.П. Будакова ; РАВ, ДНПБ им. К.Д. Ушинского. – М. : ОИМРУ, 2000.
10. Советский энциклопедический словарь / науч.-ред. совет: ак. А.М. Прохоров, М.С. Гиляров, Е.М. Жуков и др. – М. : Советская энциклопедия, 1980. – 1600 с.
11. Сухомлинський В.А. Серце віддаю дітям. Народження громадянина. Листи до сина / В.А. Сухомлинський. – К. : Радянська школа, 1985. – 557 с.
12. Сущенко Т.І. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах : зб. наук. пр. / ред. кол.: Т.І. Сущенко (голов. ред.) та ін. – Запоріжжя, 2010. – Вип. 9 (62). – С. 147–156.
13. Таранов П.С. Анатомія мудрості: 120 філософів : у 2 т. / П.С. Таранов. – Сімферополь : Таврія, 1997. – Т. 1. – 624 с. ; Т. 2. – 624 с.
14. Ушинский К.Д. Педагогические произведения : в 6 т. / К.Д. Ушинский ; сост. С.Ф. Егоров. – М. : Педагогика, 1990. – 528 с.

Щеголеватых О.Д. Межпредметный потенциал информатики – дополнительная возможность в духовно-нравственном воспитании учащихся

В статье обоснована необходимость активизации духовно-нравственного воспитания учащихся на современном этапе развития Украины – в период проводимых государством реформ в сфере образования; раскрыты возможности современного учителя информатики в духовно-нравственном воспитании учащихся при использовании межпредметного потенциала информатики.

Ключевые слова: духовно-нравственное воспитание, современный учитель информатики, межпредметный потенциал информатики, формы информации.

Shchegolevatykh O.D. Interdisciplinary potential of the Informatics is an additional feature in the spiritual and moral education of students

The article substantiates the need to intensify the spiritual and moral education of students at the current stage of the development of Ukraine in the period of the reforms taken by the government in education. The article reveals capabilities of modern teacher of Informatics in the spiritual and moral education of students using interdisciplinary potential of the Informatics.

Key words: spiritual and moral education, modern teacher of Informatics, interdisciplinary potential of Informatics, forms of information.